

NEKE LINIJE DONJEG ŽRVNJA

Mate Raos: *Donji žrvanj, biblioteka Buvina, Split, 1986.*

Mate Meštrović

I od poezije ljudi prave, još i danas, raznih dioba. I sa stajališta njezinih tzv. tema (onoga uglavnom općeg u njoj), i sa stajališta njezinih tzv. forma ili ekspresija (onoga uglavnom individualnog, pjesnikova u njoj). Ali, i sa stajališta vremena, književnih pokreta itd. Tako naš rod ljudski ima mnogo poezija. Cijeli jedan niz s vrlo važnim i glasnim nazivima: poezija obredna, poezija religiozna, poezija moralna, poezija odgojna, poezija revolucionarna, poezija socijalna, poezija slobode,¹ poezija klasična, poezija humanizma, baroka, klasicizma, racionalizma, rokokoja, romantizma, bidermajera, parnasizma, realizma, naturalizma, simbolizma, impresionizma, ekspresionizma, futurizma, dadaizma, zenitizma, nadrealizma itd. Ali, zla kob htjede, da već u tim diobama, u tim atributima poezije leži jedan dio njezine tragedije. Zar ne stoji fakat, da čovjek (eto, on je i tu čudno biće) vidi poeziju, i ne tako rijetko, više u tim njezinim atributima nego u njoj samoj, u njezinoj biti,² da više gleda, da li ima u pjesmama tih atributa, nego, da li ima poezije, umjetnosti. Nema mnogo onih, koji nisu takvi, koji su tu elita... Koji vide, da poezija može biti samo poezija ili nepoezija (dakle, da ima u stvari samo tih dviju dioba poezije). Drugim riječima, da ima samo pjesama i »pjesama« (dakako, s nekim, gdjegdje, nijansama). Pjesama, koje su govor kreativne duše, i pjesama, koje su zvuket praznih riječi (i pored svojih atributa, jer oni, sami po sebi, nisu i ne mogu biti poezija, umjetnost). Adekvatno reče B. Croce:³ *Stari pisci traktata dijelili su, s mnogo naivnosti, lijepo na intelektualno lijepo, na moralno lijepo, na hedonističko lijepo.* Zatim: *Umjetnost nije reprodukcija postojećeg/općeg; ona je produkcija novog, kreacija.* I još: *Kad (u pjesmama) ima emocije i osjećaja, mnogo se toga oprašta; kad njih nema, ništa ih ne može nadoknaditi.*

Donji žrvanj ima pjesama, koje su emocije, koje su produkcija novog, koje su kreacija. Drugim riječima, ima lijepih pjesama.⁴ Ima ih više — *Strah u kostima, Prijeteće jutro, Griješilište, Zabranjeni voćnjak, Početni čin vjere, Opomena, Moje ovlasti, Vjerodostojno slovo, Isprava o raju, Koljeno, Kolebanje, Kljasta lađa, Darovita vaga, Pozdrav.*⁵ Zatim, svaka od njih može biti argument naše tvrdnje. Neka to ovdje bude *Pozdrav*, jedna mala pjesma, ali sva jedan iznenađan, spontan, pun leta treptaj duše, negdje iz njezinih dubina (kao da je djelce kojeg japanskog modernog liričara).⁶ I sva svojim nevinim lirizmom jedna iz kruga pjesama čiste poezije:

Tek popodne, kad se sunce priklanja k zapadu,
kad više nema novih vijesti,
a umor zaštićen zakonom traži pravo na počinalk,
poželim prvi pozdrav.

¹ Naravno, i sve te poezije sa suprotnim značenjem, s onim *anti* na početku svojih atributa (poezija antireligiozna, poezija antisocijalna itd.).

² U tome posebno se izdvajaju poezija religiozna, poezija rodoljubna, poezija revolucionarna, poezija socijalna. Atributi tih poezija mnogima mnogo znače.

³ U esejima *Vanestetski pojam lijepoga, Umjetnost kao stvaranje, Čista intuicija i lirski karakter umjetnosti.*

⁴ Naravno, i ove pjesme mogu imati svojih atributa. I ne samo jedne kategorije. Na primjer, može se reći, da su one, jednim svojim dijelom, religiozna poezija (jedan dobar njihov dio tih je »tema«), da su neke poezija okrenuta bližnjemu svome (dakle, neka humana poezija), da su sve one svojom ekspresijom moderna, a neke i hipermoderna poezija itd. Međutim, one nisu lijepe od toga, od tih svojih atributa; one su lijepe od svojih emocija, od svoga novog, od svoje kreacije.

⁵ Ne bi trebalo, da buduće antologije naše lirike ne dadu mjesta nekim od tih pjesama.

⁶ Kuni Matsuo — Lionello Fiumi — Ante Cettineo, *Savremeni japanski pjesnici, Tokio—Pariz—Split, 1936.*

S mojih usana raskriljen kao ptica.
Kao orao, kao šapat koji ne posustaje,
sa željom da se ne vraća.

I dalje, ova knjiga lirike nema ničega *onako*, *kako* je bilo prije. Ni kreiranja misli, ni koncepcije »tema«, ni formiranja stiha, ni asocijacije dijelova, ni (čak) inspiracije. Odnosno, *kako* ovdje biva pjesma, *tako* pjesma prije nije bivala. Ali, ta konstatacija ne želi reći (pa se zato nje ne bojim), da su pjesme ove knjige *veće* od pjesama drugih naših pjesnika, bilo prošlih, bilo naših dana. Ona toga ne želi reći. Ona kaže, da pjesnik ovih pjesama ide u svemu *svojim* putem, da je ono *kako* (ali, i ono što) njegovih riječi njegovo *kako* (i njegovo što). Evo (da se bar to spomene) slobodnoga stiha ovih pjesama (a sve su one pjesme slobodnoga stiha). Slobodni stih ovih pjesama nije slobodni stih Benešića, A. B. Šimića, Tadijanovića. Slobodni stih tih pjesnika nema, dakako, rima, nema stihova jednakih dužina, nema shematskih strofa, ali opća atmosfera njihovih pjesama (na primjer, panorama, metoda, boja mišljenja i osjećanja) nije, barem gdje gdje, daleko od opće atmosfere tradicionalne poezije. To je, nema sumnje, tako. Međutim, slobodni stih pjesama ove knjige opće atmosfere tradicionalne poezije nema. Ja bih rekao ni jedne mrve. I ne samo to, slobodni stih pjesama ove knjige nije, u svemu, ni u kolu slobodnoga stiha, kojim su dane pjesme Mihalića, Slavičeka, Gotovca itd. Pjesnik ovih pjesama pošao je dalje, u tome, i od njih. Da je tako, ovdje može dosta reći već i sama jedna pjesma, npr. ova s naslovom *Moje ovlasti*.⁷

Svesrdno si me podario. I odmakao se
i zapalio lulu. I nastavio.

Razmak,
ponudio si meni da ga ispunim.

Ovlast dana mi preobilna je.
Bože, što praštaš zakašnjenje ali ne i smjer.

Prošnja je molitva moja da ne iščezneš
iz vidokruga,
a kuluk život moj na graničnom prijelazu.

Podario si me, razmakom darovao, kolebanjem,
i nametnuo mi izbor trajnijeg užitka.
Neistrošiva užitka.

Meni, koji sam ispunjen nezadovoljnim sobom
i zaokupljen tvojim činom.

Međutim, i knjiga ovih pjesama ima svojih »sjena«. Eto, voljeli bismo, da ima, na više mjesta ove knjige, nešto više topline, a nešto manje mislenosti. U lirici toplina mnogo znači (ona spada u krug bitnih niti lirskih pjesama), a mislenost, ako je ima odviše, ledeni, suši pjesme.⁸ Ali, može li biti, da ovdje ne bude tako? Tâ, Raos je jedan od tipičnih pjesnika mislenosti, koliko mogu saznati od ovih njegovih pjesama. Prema tome, može lako biti, da njegova mislenost bude, možda trajno, neka brana ili, barem, neka smetnja čistom govoru njegova srca. Osim toga, u nekim (gdjedje i u lijepim) pjesmama ove knjige ima stihova, koji su, u najmanju ruku, čudni, koji nekako smetaju, koji nekako iskaču iz harmonije smisla.⁹ No, ovdje detalji nisu potrebni. Oni mogu biti (naravno, u sklopu svega drugoga) tema jedne opširnije studije o ovoj knjizi. A to ona zaslužuje.

⁷ To je lijepa religiozna pjesma. S pjesmama *Poklon mudraca* Lj. Wiesnera, *Ave Maria* Đ. Sudete i *Molitva na putu* A. B. Šimića ona tvori krug posebno lijepih naših pjesama religioznog smjera.

⁸ I pjesme mnogih naših današnjih mladih poeta, skrojene nekako na intelektualnoj bazi (i to, uglavnom, *isforsiranoj*, *prividnoj* intelektualnoj bazi), izdašna su ilustracija svega toga.

⁹ Jedan od takvih stihova nosi ovakvu scenu: *da bi sam sebe primio u naručje* (u pjesmi *Kolebanje*). *Primiti sebe u naručje!*